

monografija obiluje tabelama, fotografijama, grafovima i crtežima terena na kojima se nalaze označeni grobovi. Uz monografiju je priložen i katalog s detaljnim prikazom grobnih cjelina popraćen crtežima žara i grobnih priloga. Uz tekst na hrvatskom nalazi se i onaj na engleskom jeziku, a naslovnicu krase fotografija grobnih žara s ukrasima pronađenih na Kaštelu kod Buja.

Autorica je uz Kaštel obradila i druge željeznodobne nekropole – na Nezakciju, Picugima, Limskoj gradini, Bermu, Puli i Rovinju – detaljno ih analizirajući i uspoređujući. Možemo zaključiti da je ova monografija svojevrsna enciklopedija željeznodobnih nekropola u Istri te da će poslužiti svim istraživačima i zaljubljenicima u histarsku povijest.

Premda se povijest Histra čini kao daleka epizoda u povijesti naše regije, ona je ipak i dalje sveopće prisutna; od imena regije preko pojedinih naziva starih naselja do kažuna, suhozida i putova. Svatko tko želi istraživati i razumjeti problematiku histarskih gradina, morat će zaviriti i u podzemni svijet histarskih groblja žarnih polja. Ova monografija pružit će uvid u pogrebne običaje Histra kroz koje možemo naslutiti i segmente života histarskog čovjeka željeznog doba.

Hana Žerić

Lana Skuljan,

Fotografija u Istri do 1918.: iz fundusa Zbirke fotografija, negativa i fotografske opreme, Katalozi muzejskih zbirki 1,

Pula: Povijesni muzej Istre, 2009., 356 str.

Raskošno izdanje Povijesnoga muzeja Istre o najstarijim fotografijama Istre prikazuje i opisuje razvitak medija fotografije na području istarskih gradova, a temelji se na jednoj od najstarijih muzejskih zbirki koja sadrži 9293 fotografije. Ova je zbirka, utemeljena 1968., organizirana kronološki u četiri dijela, a dio iz kojega je proizašla ova knjiga nosi naziv “Zbirka fotografija I. perioda (1862.-1918.)” i sadrži ukupno 2369 fotografija.

Autorica kataloga Lana Skuljan u sedam će poglavlja čitateljima obrazložiti nastanak i razvitak fotografskoga medija kao i sva obilježja koja ga od početaka prate. U prvom poglavlju naziva “Zbirka fotografija, negativa i fotografske opreme” (15-18) između ostalog navodi da se u Istri fotografija

javlja vrlo rano, već početkom 1860-ih godina, istovremeno kad i u drugom dijelovima Hrvatske – Zagrebu, Karlovcu, Rijeci, Varaždinu, Osijeku. Tada se na prostoru Istre javljaju prvi profesionalni fotografski atelijeri u kojima djeluju prvi poznati nam istarski fotografi: Luigi Caenazzo, Luigi Mioni i G. Lion. Prva fotografska središta bila su Pula, Rovinj i Pazin. Intenzivna će fotografska djelatnost ondje biti prisutna sve do 1918. Prema broju fotografskih atelijera na prvome je mjestu bila Pula; ondje su fotografsku djelatnost obavljali braća Luccardi, Blasius Circovich, Angelo Ghega, Cesare Gallinaro, atelijer G. Sintich & Co., atelijer Flora, atelier Olympia, Heinrich Zamboni, Guglielmo Fiorini, Antonio Nemetz, Erminio Mioni, Demetrio Buttignoni, atelijer Schrecker, studio Ofelia, studio Venus te inozemni fotograf Alois Beer. Za Pulom su po intenzivnosti fotografiranja slijedili Rovinj, Opatija, Veli Lošinj i Mali Lošinj. Na prvim su istarskim fotografijama dominirali portreti te motivi na otvorenome – panorame gradova, mjesta i sela, kao i antički i ostali javni spomenici, mornaričke te ostale vojne i civilne zgrade, industrijska postrojenja, prizori iz svakodnevnoga života. U istarskoj se fotografiji posebno izdvaja mornarička fotografija, kojom je predstavljen svaki segment austrougarske ratne mornarice, od različitih tipova i klasa brodova, mornaričkih zrakoplova, prizora iz života mornara, mornaričkih objekata, mornaričkih središta na Jadranu, ratnih akcija tijekom Prvoga svjetskog rata do dokova i porinuća brodova.

Drugo poglavlje, pod naslovom “O fotografiji, od otkrića do početka 20. stoljeća” (19-25), koje autorica započinje obrazloženjem fenomena fotografije: fotografija, prema njezinim riječima, predstavlja rezultat ljudske težnje da zaustavi i trajno zadrži sliku iz prirode, kako bi sačuvali uspomene na svoje najbliže, kao i na važne događaje. Povijest fotografije službeno je započela 7. siječnja 1839. kada je, kao novootkriveni medij, predstavljena članovima Francuske akademije znanosti. Francuska je vlada, odmah po objavi, odlučila otkupiti patent novoga otkrića i time omogućiti da ono postane pristupačno javnosti. Urednica će opisati početke fotografije i utjecaj *camere obscurae*, litografije i heliografije na njezin početni razvoj.

U trećem poglavlju (“Fotografija u Istri do 1918.”, 26-54) autorica opisuje povijesni okvir početaka istarske fotografije i povezanost razvitka ovoga medija uz politički odabir Pule kao glavne ratne luke Habsburške Monarhije, kad je Pula od sredine 1850-ih godina od maloga, beznačajnoga i slabo naseljenoga mjesta prerasla u jednu od najbolje opremljenih pomorskih baza na Jadranskom i Sredozemnom moru, a doseljenici iz svih dijelova Monarhije –

Beča, Graza, Danske, Švedske, Češke utjecat će na urbanistički razvoj grada, što će sveukupno pomoći razvitku novoga medija. Rad istarskih fotografa i atelijera do 1918. obilježavala je suradnja s domaćim izdavačima razglednica, za koje su oni snimali odabrane i naručene motive. Zanimljiva odlika profesionalnih fotografa na području Istre bila je ta da oni svoju djelatnost nisu oglašavali putem novina, što je bilo uobičajeno u ostalim hrvatskim i europskim gradovima; razlog tome mogao bi biti skupoća oglašavanja ili jednostavno nepotrebnost, s obzirom na količinu potražnje posla. Početak razvoja fotografije u Istri obilježila je atelijerska portretna fotografija kao najrašireniji i najpopularniji oblik izražavanja profesionalnih fotografa u drugoj polovici 19. stoljeća. Osnovna karakteristika, po kojoj se istarska fotografija izdvaja u kontekstu povijesti hrvatske fotografije, jest njezina mornarička fotografija kao varijanta reportažno-dokumentarne fotografije. Pojava ovoga žanra u istarskoj fotografiji ukazuje na vrlo ran i ozbiljan interes Carske i kraljevske ratne mornarice za novi medij. Najstarija poznata fotografija nekoga austrijskog broda – fotografija broda *Novara* – snimljena je već 1854. godine. Fotografitanje mornaričkih objekata bilo je iz strateško-sigurnosnih razloga zabranjeno bez posebne ovlasti, kojom bi fotograf postajao *mornarički fotograf*. Slijede poglavlja “Formati fotografija” (55-57), “Fotografski kartoni” (58-65) i “Fotografski pribor i oprema” (66-71), nakon kojih dolazi “Abecedni popis fotografa i fotografskih atelijera iz fundusa Povijesnoga muzeja Istre – Museo storico dell’Istria” (72-85), koji sadrži podroban popis onodobnih istarskih fotografa i fotografskih atelijera.

U drugom dijelu knjige nalazi se “Katalog” (87-350) fotografija i to atelijerske portretne fotografije, panoramske, reportažno-dokumentarne te najbrojnije, mornaričke. Portreti su na primjerima individualni, obiteljski i grupni. Određene su fotografije stilom jednostavne i čini se da je njihova uloga primarno funkcionalna, dok se katkad sudionicima maštovito dodaje određen predmet koji oni vidljivo drže u ruci (cvijeće, cigaretu, lepezu) ili su, radi postizanja željenog dojma, oko njih postavljeni razni rekviziti (grane drveta, biljke, dijelovi drvenih ili kamenih balustrada), a pozadina je fotografije oslikana (s motivima mora, oblaka, idiličnog šumskog krajolika). Sudionici su, također, mogli odjenuti simboličnu odjeću, kao primjerice na fotografiji Heinricha Zambonija iz 1915. pod nazivom *Portret dame u kazališnom kostimu vile*, na kojoj žena, sjedeći na klupi u raskošnom kostimu vile dražesnog i pomalo patetičnog položaja tijela, gleda u objektiv. Kod mornaričkih su fotografija najčešći motivi brodovi, mornarički zrakoplovi, razne vojničke vježbe,

unutrašnost broda, kao i paluba, dokovi i porinuće brodova te zanimljivi prizori iz mornarskog života na dužnosti i u dokolici. Posljednji dio kataloga namijenjen je fotografskom priboru i opremi te obiteljskim fotoalbumima i maštovitim okvirima za fotografiju.

Na posljednjim stranicama knjige nalaze se “Popis ilustracija” (353-354) i “Popis literature i izvora” (355-356). Knjiga je objavljena na hrvatskom i talijanskom, a oba teksta teku usporedno. Prijevod na talijanski djelo je Viviane Viviani i Kristine Fedel. Recenzent je Marija Tonković, urednik Gracijano Kešac, a organizator je i nositelj projekta Povijesni muzej Istre. Katalog i izložba koju je pratio realizirani su uz potporu Istarske županije i Grada Pule.

Iva Milovan

***Vjesnik istarskog arhiva, sv. 14-16,
Pazin 2007.-2009. (2010.), 466 str.***

U Državnom je arhivu u Pazinu krajem listopada 2010. godine predstavljeno trobrojno izdanje Vjesnika istarskog arhiva, publikacije u kojoj se već dugi niz godina progovara o mnogim stručnim temama vezanim za najširu povijest istarskog poluotoka promatranu sa stajališta raznih znanstvenih područja, ali i o temama vezanim za promoviranje i unapređivanje same arhivistike kao znanstvene discipline i struke. Izdanje su predstavili dr. sc. Ivan Jurković (glavni i odgovorni urednik), dr. sc. Slaven Bertoša (recenzent) te Zoran Stanković (recenzent).

Ovaj je svezak Vjesnika, kao i sve prijašnje, izdao Državni arhiv u Pazinu te su u njemu objavljeni radovi koji su pristigli u uredništvo od 2007. do 2009. godine. Na početku Vjesnika nalazi se kazalo sadržaja na hrvatskom, engleskom i talijanskom jeziku.

Ovaj svezak Vjesnika istarskog arhiva tematski je podijeljen u tri cjeline. Prva i ujedno najopsežnija cjelina Vjesnika jest “Arhivska obavijesna pomagala” (17-344), unutar koje su objavljena ukupno četiri rada. Prvi rad obavijesno je pomagalo Ive Grdinić “Sumarno-analitički inventar fonda Bilježnički arhiv u Puli (1645/1954)” (17-103). Autorica je u radu vrlo detaljno prikazala normirane arhivističke pristupe u pohrani i obradi sačuvanog gradiva nastalog djelovanjem prve samostalne arhivske ustanove za brigu o bilježničkom gradivu